

3/ V. LLR 1971,2, str.200. U toj presudi tadašnji sudac Donaldson izričito ograničava domet klauzule na sigurnost od pomorskih opasnosti odnosno luke, pa uzima da ona nije sigurna ako npr. šteta nastane od valova uslijed nevremena dok je brod usidren, jer se mora uzeti u obzir predvidive promjene vremena /"reasonable changes in conditions. A port which is only safe in fair weather is not safe."/.

4/ "Hermine", LLR 1978,2, str.37 se odnosila na drukčije činjenično stanje, a u kojemu je trebalo prosuditi utjecaj na klauzulu zakrčenosti luke u koju je brod bio upućen. Apelacioni sud u svojoj presudi /LLR 1979,1, str. 212/ je stao na stajalište da zapreka koja samo uzrokuje zakašnjenje nije time učinila luku nesigurnom, jer za to da bi zakašnjenje učinilo luku nesigurnom trebalo bi doći do frustracije ugovora.

5/ Za doktrinu frustracije v. rješidbu Kuće lordova u Tsakiroglou & Co.Ltd. v. Noble & Thorl, G.m.b.H, od 28.III 1961, LLLR 1961,1, str.329-346 i UPPPK br.11, str.34 s ispranom bilješkom N.Katičića ibidem, str.34-37.

ENGLJSKI APELACIONI SUD

Presuda od 26. i 27.X 1981.

Redler Grain Silos Ltd.
c/a BICC Ltd.

Suci: Lord Justice Stephenson, Lord Justice Griffiths
i Lord Justice Kerr

Prodaja robe /C & F/

Neisporuka uslijed političkih zbivanja u Iranu - Kupci platili robu - Apelacioni sud ponovno uspostavio privremenu naredbu o zabrani raspolaganja robom od strane tuženih

U ovom sporu su tužitelji Redler Grain Silos Ltd. kao kupci, a tuženi su BICC Ltd. kao prodavatelji.

U ožujku 1980. tužitelji su naručili od tuženih veliku količinu električnih kablova i opreme, koji su trebali biti isporučeni C & F u Khorramshahr u listopadu 1980. Bilo je ugovoreno plaćanje akreditivom, ali su se u travnju iste

godine stranke sporazumjele da će tužitelji unaprijed platiti tuženima ugovorenu svotu u rialima u Iranu, dok će tuženi provesti osiguranje izvršenja ugovora preko Britanske banke za Srednji istok /British Bank of Middle East/ i Iranske banke /Bank of Iran/ u korist podružnice tužitelja u Iranu.

Tužitelji su u lipnju 1980. platili tuženima puni iznos cijene u rialima za kablove, uključujući i troškove vozarine za prijevoz do Khorramshahra.

Zbog promjene prilika u Iranu, tužitelji su zahtijevali od tuženih odgodu isporuke.

Otprilike u listopadu iste godine postalo je nedvojbeno da je -- ako ne nemoguće, a ono vrlo riskantno poduzeti prijevoz robe za Iran, te su se tužitelji i tuženi sporazumjeli o slijedećem: a/ tužitelji će preuzeti isporuku kablova u Engleskoj uz predočenje fakture; b/ tuženi će vratiti iznos plaćen na ime vozarine; c/ tužitelji će poduzeti korake za oslobađanje od bankovnog jamstva.

Prema takvoj varijanti C & F ugovora nesumnjivo je da je vlasništvo kablova bezuvjetno prešlo na tužitelje.

Međutim, tužitelji nisu sami pohranili robu jer nije bilo sasvim jasno što će se s njom dogoditi, a također nisu uspjeli ishoditi oslobađanje od jamstva.

U jednoj od svojih izjava tuženi su rekli da oni ne zahtijevaju pravo vlasništva nad kablovima koji prema njima pripadaju ili tužiteljima, ili iranskoj vladi.

Iranci su zatim postavili zahtjev za isporukom kablova koji su se nalazili u spremištima tuženih, navodeći da je iranska Državna organizacija /Iranian State Organisation/ platila tužiteljima kablove, te da su prema tome kablovi državno vlasništvo Irana.

Tužitelji su sa svoje strane odlučno zanimali točnost ovih navoda i postigli izdavanje privremene naredbe /"injunction"/ od strane Mr. Justice Parkera, kojom se omogućava tužene u bilo kakvom postupanju ili raspolaganju s onom količinom kablova koji se nalaze u njihovom posjedu, a ta količina je bila predmet ugovora između tužitelja i tuženih.

Tuženi su pružili otpor ovoj privremenoj naredbi zbog svojih vlastitih poslova i interesa u Iranu. Oni su htjeli prevesti i isporučiti kablove Iranu, te ako je potrebno čak i platiti tužiteljima naknadu štete.

Potaknuti stajalištem tuženih, tužitelji su pokrenuli spor pred sudom i prvostepeni sudac je povukao privremenu naredbu uz obrazloženje da se radi o običnim kablovima, a kako su tuženi voljni naknaditi štetu tužiteljima, nema razloga da ih se onemogućava u njihovom djelovanju.

Tužitelji su na ovu odluku reagirali ulaganjem žalbe Apelacionom sudu. Drugostepeni sud je dopustio žalbu i potvrdio opravdanost izdavanja privremene naredbe.

Razloge ovakvom stajalištu iscrpno je u svojem votumu iznio Lord Justice Kerr.

Na početku izlaganja on nas upoznaje s pozadinom slučaja: poduzeće tužitelja je registrirano u Engleskoj, ali svoje poslove obavlja izvan engleskog teritorija. U ožujku 1975. tužitelji su zaključili ugovor s tada postojećom iranskom Državnom organizacijom za žitarice, šećer i čaj o izgradnji pet silosa za žitarice i jednog mlina. Ugovor je počela ispunjavati podružnica tužitelja u Iranu. Međutim, kao što se to dogodilo s mnogim drugim projektima u Iranu, tako je i ovaj ugovor bio pogodjen nastalim političkim promjenama u toj zemlji. Sljednik ranije Državne organizacije, sada nazvane samo Državna organizacija za žitarice, nastojao je utvrditi kršenje ugovornih obveza od strane tužitelja, što su posljednji odlučno odbacili.

Potom su državne vlasti Irana preuzele podružnicu tužitelja u Teheranu, a Evropljani zaposleni u podružnici morali su napustiti Iran. Tužitelji su tada započeli pregovore s iranskim vlastima o naknadi vrijednosti njihovih radova i uopće poslovanja u Iranu, postavljajući vrlo velike zahtjeve, čiji je ishod u vrijeme vođenja ovog spora bio potpuno neizvjestan.

Toliko o postojećim prilikama u vezi nastanka i pokretanja spora.

Što se pak tiče polaganja prava vlasništva na električne kablove, ono među strankama ni jednog trenutka nije bilo sporno, što je očito iz dopisa kojeg je predstavnik tuženih uputio tužiteljima 28. studenog 1980:

"Potvrđujemo da je plaćanje za navedeni materijal /kablovi u pitanju/ BICC Ltdu obavljeno, te da je pravo vlasništva na robu prešlo na Redler Grain Silos Ltd /tužitelji/. Slijedom toga molimo da Vi date upute Tejaratskoj banci /Bank Tejarat/, ranije Iranska i srednjoistočna banka /Bank of Iran and Middle East/ da brišu naše bankovno jamstvo... Što se tiče Vašeg pisma od 6. studenog 1980. kojim nas izvješćujete o preuzimanju robe iz našeg spremišta, drago nam je da Vas može izvijestiti da je sve spremno za preuzimanje."

Medjutim, roba nije bila preuzeta zbog nejasne situacije što s njom dalje učiniti.

Po mišljenju L.J. Kerra važno je naglasiti da su tužitelji nastojali polučiti brisanje bankovnog jamstva, no u tome nisu uspjeli.

Stanje se promijenilo kad su Iranci neočekivano postavili zahtjev na izručenje kablova koji su se nalazili u spremištima tuženih. Poslali su predstavnika tuženima u London koji je tvrdio da kablovi pripadaju Državnoj organizaciji, jer je ona za njih platila tužiteljima, te da su prema tome ti kablovi, po iranskom pravu, vlasništvo države Iran. Tužitelji su se tome najodlučnije suprotstavili, a ni prema dokumentima stavljenim sudu na uvid nije vidljivo da je pravo vlasništva nad spomenutim kablovima prešlo na Irance.

L.J. Kerr dopušta da je do toga eventualno došlo na temelju najnovijih zakonskih promjena u Iranu i to možda u smislu konfiskacije, no to se neće priznati pred engleskim sudovima što se tiče imovine koja se nalazi u Engleskoj.

Tužitelji sa svoje strane tvrde da bi im moguća predaja kablova Irancima oslabila izgleda na uspjeh u pregovorima s obzirom na njihova ukupna potraživanja vezane uz Iran.

U nastavku izlaganja L.J. Kerr se ponovno vraća na pozicije tuženih. Oni bi u ovoj novoj situaciji vrlo rado izašli u susret zahtjevu Iranaca za isporukom kablova, s obzirom da sami imaju u izgledu realizaciju velikih poslova u Iranu. Unatoč tome što su tuženi svjesni da bi isporuka kablova s njihove strane Irancima bila možda i protuzakonita, oni se boje eventualnih nepovoljnih posljedica po svoje vlastite planove ukoliko to ne bi učinili. Medjutim, oni i dalje priznaju da ne kablove ne polažu nikakvo pravo, te da pravo vlasništva pripada "bilo tužiteljima, bilo iranskoj Državnoj organizaciji."

Imajući u vidu sve upravo izloženo, tužitelji su zahtijevali donošenje privremene naredbe, koja bi predstavljala zabranu bilo kakvog raspolaganja kablovima od strane tuženih. Sudac Parker je izdao takvu privremenu zabranu, no sudac Lloyd ju je povukao, te su se tužitelji žalbom obratili Apelacionom sudu.

Ulazeći u analizu odluke suca Lloyda, L.J.Kerr potvrđuje da sudac pri donošenju ili odbijanju izdavanja privremene naredbe ima pravo služiti se vlastitom procjenom slučaja na temelju diskrecionog prava koje mu je dato. Takodjer je nedvojbeno da se Apelacioni sud neće miješati u odluke prvostepenog suca donijete na osnovi diskrecionog prava, osim u slučajevima kad je očito da je procjena situacije postavljena na potpuno krivim elementima, ili je prvostepeni sudac propustio uzeti u obzir vrlo važne okolnosti. U ovom slučaju, pogrešna pretpostavka na kojoj je prvostepeni sudac zasnovao svoju odluku o povlačenju privremene naredbe, bila je spremnost tuženih da tužiteljima naknade štetu. Za njega je element spremnosti plaćanja štete tužiteljima bio adekvatno sredstvo uspostavljanja potrebne pravne ravnoteže. On nije zanemario navode tužitelja o tome da bi isporuka kablova otežala uspješnost njihovih pregovora s Irancima, ali ipak drži da je odšteta koju bi tuženi bili voljni dati tužiteljima odgovarajuća naknada za kablove, koji su u krajnjoj liniji sasvim obični, standardni električni kablovi. Svoju odluku potkrijepio je navodeći slučaj "American Cynamid Co. c/a Athicon Ltd. "/1975/.

No, prema L.J.Kerru postoji bitna razlika između upravo spomenutog slučaja i spora o kojem se ovdje raspravljalo. Prva različnost se odnosi na okolnosti u kojima je došlo do spora: dok se u ranijem slučaju radilo o uobičajenom sporu u normalno funkcionirajućem društveno-ekonomskom sustavu, ovaj sadašnji je nastao u prijelomnom trenutku jednog cijelog političkog organizma. Drugo, u "American Cynamidu" je postojao spor o pravu vlasništva između zainteresiranih strana, što u ovom potonjem slučaju ni jednog trena nije sporno: tuženi ne polažu nikakvo pravo na kablove u pitanju.

Ovo su po mišljenju L.J. Kerra osnovne zablude koje su prvostepenog suca dovele do krivog zaključka u pogledu povlačenja privremene naredbe.

Takodjer je vrlo značajno, kako naglašava L.J. Kerr, da engleski sudovi neće priznati ništa što bi imalo prirodu kaznenih ili konfiskatornih mjera od strane vlada drugih

zemalja s obzirom na imovinska prava na stverima koje se nalaze u Engleskoj. Iz tog razloga, a također ni stoga što sudu nije podastrijet ni jedan dokaz da bi Iranci imali pravo postavljati zahtjev tuženima za isporuku kablova, Apelacioni sud se tom stranom pitanja neće niti baviti. No, ne treba gubiti iz vida, podvlači L.J. Kerr, da bi sud, dajući dopuštenje tuženima da isporuče Irancima kablove samo na temelju zahtjeva tuženima upućenim od strane potonjih i to baziranom na iranskom pravu, bez vođenja ikakvog postupka pred sudom, značilo apriori priznavanje takvih zahtjeva, bez potrebe da se provede ispitivanje njihove valjanosti. Takav postupak bio bi potpuno pogrešan i, kako L.J. Kerr zaključuje svoje izlaganje, ne može se prisiliti tužitelje da prihvate ponudjenu odštetu od strane tuženih.

Sa svime upravo izloženim u potpunosti su se složili L.J. Griffiths i L.J. Stephenson.

Stoga se žalba usvaja i potvrđuje privremena naredba koju je izdao sudac Parker.

/ILR 1982, 5,1, str.435/

K.V.

Bilješka. - U našem periodiku uobičajeno je donošenje prikaže presuda onih slučajeva koji su vrlo česti, gotovo se može reći "svakodnevni" u sudskoj praksi. Ovaj slučaj je, međutim, u izvjesnom svojem aspektu, potpuno atipičan, no po našem mišljenju neće nipošto u skoroj budućnosti ostati usamljen. Iako je istina da se kroz povijest čovječanstva neprestano negdje vode ratovi i mijenjaju državno-pravni poreci u raznim dijelovima svijeta, činjenica je da ranije nije vodjen ni jedan slučaj u engleskoj sudskoj praksi, koji bi mogao poslužiti kao precedent ovome kojeg smo upravo citirali.

Razlog tome nije teško naći: tek u posljednjim decenijama je poslovno-trgovačka mreža ispreplela svoje niti po cijelom svijetu. Potpuno se uobičajilo da neko poduzeće, registrirano u jednoj državi, ima svoje podružnice i razvija djelatnost u nizu drugih zemalja.

Upravo nas je taj moment motivirao na objavljivanje ove presude, jer vjerujemo da će sličnih slučajeva u perspektivi biti mnogo.

Zanimljivost ove presude je u opravdanosti donošenja privremene naredbe u Engleskoj /"injunction"/. Engleski sudovi, kako proizlazi iz gornjeg slučaja, nikad ne priznaju ekstrateritorijalni učinak konfiskatornih ili kaznenih mjera drugih zemalja koje se odnose na stvari situirane u Engleskoj. To je, kako iz svega proizlazi, glavni razlog ponovnog uspostavljanja privremene naredbe, koja doduše možda i smeta drugim poslovnim interesima /mogućnost ostvarenja velikih poslova za tužene u Iranu/ no zaštita unutrašnjeg stabiliteta u imovinsko-pravnim odnosima je od većeg značaja nego što su zahtjevi uspješnog vođenja "businessa".

Ukratko, ne priznaje se da strani zakon djeluje na odnose vezane za stvari na vlastitom teritoriju, a što je u skladu sa stajalištem sudova općenito.

K.V.

ENGLESKI APELACIONI SUD

Presuda od 24.XI 1981.

International Sea Tankers Inc. c/a
Hemisphere Shipping Co. Ltd.

Brod: The "Wenjiang"

Vijeće: Lord Denning, M.R, L.J. Dunn i L.J. Fox

Dopuštenje na žalbu protiv arbitražne odluke
Brodarski ugovor na vrijeme - Frustracija ugovora zbog za-
državanja broda u području rijeke Shatt - Jednoobrazno ut-
vrđenje trenutka nastupa frustracije ugovora za sve bro-
dove zadržane zbog sukoba Irana i Iraka - Odgovornost na-
ručitelja prijevoza prema dodatnoj klauzuli o ratnim rizi-
cima

Brodovlasnik "Hemisphere Shipping Co. Ltd." sklopio je s naručiteljem prijevoza, liberijskom kompanijom "International Sea Tankers Inc", brodarski ugovor na vrijeme od 12 mjeseci.

Naručitelj je ugovor počeo izvršavati 28. travnja 1980, pa je u rujnu iste godine uputio brod u iračku luku Basru na ukrcaj tereta koji je trebalo prevesti do Indije. Ukrcavanje je završeno 22. rujna, ali zbog rata koji je izbio u međuvremenu između Iraka i Irana, iračke vlasti